

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 травня 2019 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2019

ПРАВОВА ПРИРОДА СПРАВ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Бойко А.В.

*Студентка III курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Науковий керівник: Шапіро В.С.

*к.ю.н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Цивільне судочинство покликане захищати права, свободи та законні інтереси громадян. Це твердження логічно випливає із положень статті 1 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) [1]. При цьому, у цивільному процесуальному праві виділяють три основні види судочинства: позовне, наказне та окреме провадження.

Окреме провадження є видом непозовного цивільного судочинства. У теорії цивільного процесу виникають дискусії щодо доцільності розмежування видів цивільного судочинства на позовне та окреме в силу того, що деякі науковці не спостерігають явної різниці між правовою природою цих інститутів цивільного процесу.

На нашу думку, законодавець справедливо розмежував позовне та окреме провадження у ЦПК і вони, справді, мають різну правову природу. Для підтвердження думки наведемо ряд аргументів.

Ключова відмінність окремого провадження від позовного полягає у відсутності спору про право, а також у особливому предметі справ окремого провадження – встановлення юридичного факту чи конкретної обставини, що має юридичне значення.

Так, відсутність спору про право полягає в тому, що у таких справах не йде мова про оспорення чи невизнання суб'єктивного права особи, що впливає із житлових, сімейних, спадкових правовідносин тощо.

У справах окремого провадження відсутній опонент – протилежна сторона процесу, яка і обумовлює виникнення суперечки, спору про право, але наявний заявник – заінтересована особа, яка прагне задовольнити свій інтерес, встановивши юридичний факт. Так, інколи у цивільних правовідносинах виникають випадки, коли є необхідність у захисті прав не лише, коли вони порушуються, але й коли просто потрібно встановити обставини, що стануть підставою для здійснення суб'єктивних прав.

Важливим положенням ЦПК в частині правового регулювання розгляду справ в порядку окремого провадження є те, що з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази (ч. 2 статті 294 ЦПК) [1]. Тобто, слід констатувати факт того, що в даному випадку суд характеризується активною роллю у

процесі, на відміну від позовного провадження, де суд займає пасивну позицію, не маючи права проявляти ініціативу у зборі доказів по справі.

Цивільний процес ґрунтується на основних засадах, основоположних ідеях, фундаментальних, вихідних положеннях, що становлять його суть та спрямованість. Такі положення у науці, юридичній практиці та законодавстві дістали назву принципів. Правову природу цивільного процесу визначають ряд провідних принципів, одним із яких є принцип судової (формальної) істини. Його сутність зводиться до того, що суд при розгляді справи повинен прагнути з'ясувати дійні обставини справи та реальні взаємовідносини сторін. При цьому суд повинен сприяти змагальності сторін, роз'яснювати їх права, обов'язки попереджувати про юридичні наслідки вчинюваних ними дій, об'єктивно та справедливо, керуючись внутрішнім переконанням оцінювати докази та встановлювати істину по справі. Ключовим положенням є те, що суд не має права втручатися у процес доказування, виявляти ініціативу у зборі доказової бази, суд визначає які факти особа повинна довести. Принцип судової істини ґрунтується на тому, що суд сам не може вживати заходів до встановлення обставин справи [2, с. 154].

На нашу думку, судячи із вище зазначеного, можемо провести чітку межу між окремим та позовним провадженням, що обумовлюється роллю та позицією суду. При цьому, постає питання, чи відповідає надання активної ролі суду в окремому провадженні принципу об'єктивної істини, який проголошує відсутність у судді права проявляти ініціативу у зборі доказів. На нашу думку, відповідь на це питання відображається в тому, що в окремому провадженні не йде мова про принципи змагальності та об'єктивної істини, адже в ньому взагалі відсутній спір про право та відсутні опоненти – протилежні сторони, які наводять докази та посилаються на них, як на підстави своїх вимог чи заперечень.

Наступною визначальною ознакою, що вирізняє окреме та позовне провадження є такий інститут цивільного процесу як інтерес. Дана категорія виступає предметом судового захисту як у окремому, так і в позовному провадженні. При цьому, правова природа інтересу, на наше переконання, різна. Так, в обох випадках метою заявника (позивача) є задоволення інтересу, але в окремому провадженні для заявника на етапі задоволення цього інтересу справа вичерпується. На цьому сам інтерес особи визначається задоволеним і розгляд справи завершується. Для прикладу, при розгляді справи про встановлення факту прийняття спадщини, якщо суд виносить позитивне рішення і встановлює даний факт, то мета заявника вже досягнута, а інтерес задоволено і особа може у подальшому реалізувати свої права як спадкоємця на власний розсуд, маючи беззаперечний доказ свого статусу – судове рішення.

Що ж стосується позовного провадження, то в його рамках категорія інтересу розглядається дещо в іншому ракурсі. Так, у таких справах інтерес також має місце бути, але при цьому, він має складнішу правову природу, адже обумовлюється спором про право і суд не лише встановлює сам факт, але і зобов'язується зробити власні висновки про наявність чи відсутність правовідносин між сторонами процесу, про права та обов'язки суб'єктів, про зміст суб'єктивного права і юридичного обов'язку тощо. Так, наприклад, якщо в порядку позовного провадження розглядається справа про встановлення факту проживання в будинку та визнання особи спадкоємцем, тоді перед судом стоїть завдання не лише констатувати факт, на цьому задовольнивши інтерес особи, але і з'ясувати чи наявні законні підстави для визнання особи спадкоємцем, чи має вона право претендувати на спадкові права, чи дійсно наявний факт проживання в будинку тощо.

У справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, безпосередньо захист суб'єктивного матеріального права не здійснюється. Суд не визнає наявності у заявника суб'єктивного матеріального права, не зобов'язує інших осіб до вчинення дій в інтересах заявника. Він обмежується констатацією виразного факту, що має юридичне значення. У справах про визнання громадянина безвісно відсутнім і про оголошення громадянина померлим, про визнання громадянина недієздатним і обмежено дієздатним предметом судового захисту служить інтерес заявника. Звернення до суду в таких випадках не має мету захисту суб'єктивного матеріального права заявника, адже таке суб'єктивне матеріальне право взагалі існувати не може.

Наступною відмінністю позовного й окремого провадження є форма процесуального документа, яким особа висловлює свою мету перед судом. У позовному провадженні таким документом є позовна заява, вимоги до змісту та форми якої регламентовані статтею 175 ЦПК [1]. У рамках окремого провадження до суду подається заява, в якій викладаються обставини, що підтверджують право особи на задоволення її інтересу шляхом встановлення факту.

На відміну від позовного провадження, де сторонами процесу є позивач та відповідач, у окремому провадженні відсутні сторони процесу, наявний лише заявник та заінтересовані особи.

Важливою відмінністю досліджуваних нами проваджень є також відсутність в окремому провадженні інститутів та категорій, притаманних позовному, зокрема, мирової угоди, співучасті, заперечення проти позову, забезпечення позову тощо.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зауважити, що на наше переконання спостерігається явна відмінність між двома видами цивільного судочинства, які

відокремлюються законодавцем та мають, насправді, різні правову природу. Тому, окреме провадження слід визначати як самостійний вид позовного цивільного судочинства, завдяки якому забезпечується задоволення інтересу особи та який служить для підтвердження наявності чи відсутності встановлення фактів, що мають юридичне значення.

Варто відзначити, що аналізуючи питання активної ролі суду при розгляді справ в порядку окремого провадження, ми прийшли до висновку, що ця обставина все ж не суперечить фундаментальним засадам цивільного процесу, зокрема, принципу об'єктивної (судової) істини та змагальності сторін. Адже, якщо мова йде про окреме провадження, то власне в його рамках не має місця змагальності, оскільки немає спору про право та відсутні опоненти – сторони процесу. У даній ситуації вважаємо за необхідне внести корективи у з'ясування правової сутності принципу об'єктивної істини і при його застосуванні до цивільно-процесуальних відносин слід робити ремарку, зазначаючи, що його сутність не відображає правову природу окремого провадження, але, безумовно, розкриває роль суду в позовному цивільному судочинстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/>.
2. Ясинок М. М. Цивільний процес України: Підручник; [за загальною ред. д.ю.н., доцента М. М. Ясинка]. К.: Алерта, 2014. 744 с.

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ПРАКТИЦІ

Ковшар В.В.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Шапіро В.С.

к.ю.н., старший викладач кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Поняття «електронні докази» набуло свого поширення у 70-х роках минулого століття. Це безпосередньо було пов'язано з виникненням так званих «машинних документів», які на той час ототожнювались з письмовими доказами, оскільки мало чим відрізнялися від звичайних документів, надрукованих на папері. Відтоді «машинні документи» перестали бути виключно текстовими. На сьогоднішній день електронні носії